

fase de kampstaf (de commandant en zijn helpers) uit militairen van het Japanse leger bestaan: Japanners, Koreanen en Formosanen.

De wijziging in het beheer van de kampen op Java en Sumatra is gevolg geweest van Japans nederlagen. Het opdringen van de strijdkrachten van Nimitz en van MacArthur bracht de Japanse machthebbers tot het besluit¹, het isolement van de geïnterneerden te versterken: dezen mochten geen enkel contact meer hebben met de inheemse bevolking en de kampen moesten op militaire leest geschoeid worden. 'We komen', schreef in een van de vrouwenkampen op Midden-Java een geïnterneerde, H. Helfferich-Koch, in haar dagboek,

'van de regen in de drup. De leiding is nu overgedragen aan de militaire autoriteiten. Het gevolg daarvan is dat we geheel als militairen behandeld zullen worden. 's Morgens om zes uur wordt er appèl gehouden, gevolgd door gymnastiek, en 's avonds om kwart over negen weer appèl . . . (We) horen dat we zelf niets meer mogen koken, zelfs geen water om wat van onze koffie (die natuurlijk geen echte koffie is) . . . of thee te zetten, maar dat we van nu af alles uit de centrale keuken krijgen. Soldaten koken ook niet zelf . . . Alle gordijnen en afscheidingen om onze slaaphokjes . . . moeten verdwijnen, evenals alle grotere kasten. Alle bedden en kastjes moeten in één rij geplaatst worden: de bedden midden in de zalen, de kasten langs de muren. Van enige mogelijkheid tot afzondering is nu dus geen sprake meer.'²

Daar kwam nog bij dat de Japanse machthebbers wensten te voorkomen dat de geïnterneerden, als het tot Geallieerde landingen kwam, de landingstroepen op welke wijze ook hulp zouden kunnen verlenen.³ Op Java werden, zoals in het vorig hoofdstuk vermeld, bijna alle krijgsgevangenen op de hoogvlakte van Bandoeng samengebracht – aan soortgelijke concentraties werden de geïnterneerden onderworpen.

Van Zuid-Sumatra was een deel van de geïnterneerde mannen al in september '43 overgebracht naar de gevangenis van de hoofdplaats op Banka, Muntok – in november '44 werden de vrouwen en kinderen uit Zuid-Sumatra naar diezelfde plaats getransporteerd waar zij in barakken werden ondergebracht. Al die geïnterneerden bleven niet op Banka: in maart en april '45 werden zij opnieuw verplaatst, nu naar een verlaten

¹ Het is neergelegd in een door keizer Hirohito ondertekend decreet d.d. 7 november '43. ² H. Helfferich-Koch: *Een dal in Ambarawa*, p. 120–21 (verder aan te halen als: Helfferich-Koch). ³ Kennelijk is ook uit die angst voor hulpverlening voortgevloeid dat omstreeks september '43 aan de tewerkstelling van bijna alle *Nippon*-werkers een eind werd gemaakt.